7 yıllık serbest piyasanın bilançosu:

Yatırım açığı, dış bağımlılık, pahalılık...

4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nın 2001 yılında kabul edilmesinin ardından serbest piyasa ile elektrik enerjisinin ucuz, verimli ve güvenilir sağlanacağı iddiaları, 7 yıllık süreçte çöktü. Lisansların verilmeye başlandığı ve kamuya yatırım yaptırılmadığı 2002-2007 yılları arasında yatırım açığı ortaya çıkarken, elektrik karaborsaya düştü ve fiyatlar sürekli tırmanış eğilimine geçti. Aynı dönemde elektrik alanında dışa bağımlılık da arttı.

Banu SALMAN

EMO Basın - 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun kabul edildiği 2001 yılından bu yana geçen 7 yıllık süreçte serbest piyasa ile elektrik enerjisinin ucuz, verimli ve güvenilir (kesintisiz) olarak sunulacağı iddiaları çöktü. Bu dönemde yatırım yaptırılmayan kamunun Türkiye kurulu gücü içindeki payı yüzde 74.3'den yüzde 58.6'ya geriledi. Serbest piyasada lisans verilmeye başlandığı 2002 yılında 31 bin 846 megavat (MW) olan Türkiye kurulu gücü, AKP Hükümeti'nin iktidarda olduğu bu dönemde, serbest piyasa öncesi projelerin de hayata geçirilmesiyle ancak 9 bin MW artırılabildi. Böylece 2007 yılsonunda Türkiye kurulu gücü 40 bin 835 MW'ta kalırken; aynı dönem içindeki puant talep artışlarına göre en az 13 bin MW'lık kurulu güç artışı olması gerektiği hesaplanıyor. Yatırım açığının ortaya çıktığı bu dönemde gerçekleştirilebilen 9 bin MW'lık yeni kapasitenin de yalnızca 3 bin 94 MW'lık bölümünün serbest piyasa öngörüsü içerisinde özel sektör tarafından yapılmış yatırımlar olduğu belirlendi.

Yatırım açığına paralel olarak elektrik fiyatlarında ciddi bir pahalılaşma yaşanmaya başlandı. Seçim nedeniyle bekletilen zamların son bir yıl içinde yapılmasıyla Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) tüketici fiyatları endeksinde dikkate aldığı elektrik fatura artışı yüzde 51.5'e ulaştı. Elektrik üretiminde özel-kamu ayrımına bakıldığında elektrik faturalarının kabarmasının kaynağı da ortaya çıkıyor. 2002 yılında elektrik üretiminin yüzde 37.8'ini sağlayan özel sektörün üretimdeki payı 2003 yılından itibaren yüzde 50'nin üzerinde gerçekleşti.

Planlamanın ortadan kalktığı ve yatırımların özel sektörün inisiyatifine terk edildiği bu dönemde dış kaynak bağımlılığı da arttı. Doğalgaz, ithal kömür gibi dış kaynaklara dayalı santrallar 2002 yılında kurulu gücün yüzde 40'ını oluştururken, 2007 yılı itibarıyla bu oran yüzde 45'i aştı.

Kamu payı eridi

Türkiye'de enerji alanında 1990'ların sonundan itibaren yoğunlaşan serbest piyasa uygulamalarıyla kamunun, Türkiye kurulu gücü içindeki payı yüzde 58.6'ya gerilerken; özel sektörün 80 ve 90'lı yıllar boyunca yüzde 20'ye ulaşamayan payı 7 yıl içinde yüzde 41.4'e çıktı. Türkiye Elektrik İletim A.Ş (TEİAŞ) verilerine göre, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun (EPDK) kurulduğu 2001 yılında 21 bin 63 MW'lık kurulu gücüyle kamu, Türkiye toplam kurulu gücünün yüzde 74.3'ünü oluşturuyordu. Kamunun 2007 yılsonu itibariyle 24 bin 17 MW'lık elektrik üretim tesisleriyle Türkiye toplam kurulu gücündeki payı yüzde 58.6'ya geriledi.

Aynı dönemler içinde özel sektörde yaşanan gelişime bakıldığında; 2001 yılında 7 bin 269 MW'lık kurulu güçle özel sektörün Türkiye toplamının yüzde 25.7'sini oluşturduğu görülüyor. Ancak 2007 yılına gelindiğinde özel sektörün, 16 bin 812 MW'la Türkiye toplam kurulu gücünün yüzde 41.4'üne ulaştığı ortaya çıkıyor.

5 yılda kurulu güç 9 bin MW artabildi

Elektrik alanında ilk lisans başvurularını EPDK, 2002 yılsonundan itibaren almaya başladı. 2001 yılı öncesindeki yap-işlet (Yİ), yap-işlet-devret (YİD), işletme hakkı devri (İHD) uygulamalarına ilişkin alım garantilerinin kamuya yüksek maliyeti ve fahiş fiyat uygulamalarının üst düzey resmi kurumlarca belgelenmesinin ardından bu uygulamaların piyasa örneği olduğu reddedilerek, garantisiz dönem başlatıldığı iddiasıyla serbest piyasa dönemine geçiş öngörülmüştü. 4628 sayılı Yasa ile kamunun devre dışı olması temeli üzerinden enerjide serbest piyasa başlatılacağı iddia edilen bu dönemdeki elektrik kurulu güç gelişimine bakıldığında; 2002 yılından itibaren 5 yıllık süreçte kurulu gücün 9 bin MW arttığı görülmektedir.

Kurulu Güç Gelişimi (MW)

Yıllar	Kamu	Özel	Toplam	Kamu Payı	Özel Payı
2001	21063.3	7269.1	28332.4	74.30%	25.70%
2002	21058.3	10787.5	31845.8	66.10%	33.90%
2003	21793.3	13793.7	35587	61.20%	38.80%
2004	21789.6	15034.4	36824	59.20%	40.80%
2005	22584.6	16258.9	38843.5	58.10%	41.90%
2006	23715.9	16785.9	40564.8	58.60%	41.40%
2007	24016.5	16812.2	40835.7	58.60%	41.40%

Serbest piyasada özel yatırım 620 MW'la sınırlı

Bu artışın 2 bin 958 MW'lık bölümü kamu, 6 bin 32 MW'lık bölümü ise özel sektör kapsamında gerçekleştirildi. Ancak 1120 MW'lık ÇEAŞ ve Kepez santrallarının özelden kamuya geçişi dikkate alındığında kamunun yeni yatırım artışının 1838 MW, özel sektörün ise 7 bin 152 MW olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı şekilde özel sektör kurulu güç artışında etkili olan geçmişten gelen Yİ, YİD ve otoprodüktör projelerini 4628 sayılı Yasa kapsamındaki serbest piyasa dönemi içerisinde gerçekleştirilen yatırımlardan saymak mümkün değildir. Bu nedenle söz konusu dönemde devreye giren 2 bin 993 MW'lık Yİ santralları, 960 MW'lık 2003 yılında devreye giren serbest üretici ve otoprodüktörleri de (2002 yılsonunda lisans verilmeye başlandığı için bu dönem yatırımı kabul edilemez) dışarıda bıraktığımızda, özel sektörün yeni yatırım miktarı 3 bin 198 MW'ta kalmaktadır. Yine 104.3 MW'lık 2005 yılında devreye alınan YİD projeleri de dışarıda bırakıldığında 5 yılda serbest piyasa mantığı içerisinde gerçekleştirilen yatırımın 3 bin 94 MW olduğu, yıllık yatırım miktarının da ortalama 620 MW'ta kaldığı görülmektedir. Aynı dönemde kamunun yalnızca geçmişten kalma projeler kapsamında gerçekleştirdiği yatırımların da yıllık ortalama 368 MW olduğu hesaplanmaktadır.

Özel beklentisi yedek kapasiteyi eritti

Aynı yıllar içerisinde Türkiye'nin puant güç talep artışına bakıldığında, 2003 yılında yüzde 3.4, 2004'te yüzde 8.1, 2005'te yüzde 7.2, 2006'da yüzde 9.6 ve 2007'de yüzde 6 olan artışları yakalayabilmek için toplam 13 bin 334 MW'lık yeni yatırımın devreye alınmış olması gerekirdi. Yani yıllık ortalama 2 bin 667 MW'lık yatırım ihtiyacı söz konusu. Ancak bu 5 yıllık süre içerisinde devreye alınan yeni kurulu güç miktarının 9 bin MW olduğu dikkate alındığında yıllık ortalama yeni yatırımın 1798 MW'de kaldığı tespit edilmektedir. Kamunun yatırım yapmasının bir anlamda yasaklandığı ve özel sektörün yatırım yapmasının beklendiği bu dönemde toplam 4 bin 334 MW'lık yatırımın yapılmamış olması nedeniyle Türkiye'nin yedek kapasitesi hızla erimiş, elektrik alanında bıçak sırtı bir denge tutturulmaya başlanmıştır. Bu denge zaman zaman çökmekte, gezdirilen kesintiler yaşanmaktadır. Bu durumun olumsuz sonucu yalnızca elektrikte arz güvenliğinin tehlikeye atılması değil, aynı zamanda serbest piyasanın **"talebin arz tarafından karşılanamaması durumunda fiyatların artacağı"** öngörüsünün de gerçekleşmiş olmasıyla çok yönlü darboğazlar oluşmaya başlamıştır. Elektrikte dengeleme ve uzlaştırma denilen karaborsa uygulamasının devreye alınması, ardından maliyet bazlı fiyatlandırma mekanizması denilen otomatik zammın uygulanmaya başlamasıyla elektrik fiyatları sürekli artarken, yalnızca konutlarda elektrik faturasının artması değil, ulaşım, ekmek gibi temel hizmet ve ürünlerin fiyatlarında da yükselme görülmeye başlanmıştır.

Bu gelişmelerde yalnızca kurulu güç artışları değil, üretimin dağılımı da önem taşımaktadır. 2002-2007 yılları arasındaki üretim dağılımına

bakıldığında, özel sektörün 2002 yılında yüzde 37.8 olan üretimdeki payı, 2003 yılında yüzde 53.3, 2004 yılında yüzde 54, 2005'te yüzde 54.1, 2006 yılında yüzde 51.7 ve 2007 yılında yüzde 51.27 olmuştur.

Elektrik Üretim Gelişimi (milyon kWh)

Yıllar	Kamu	Özel	Toplam	Kamu Payı	Özel Payı
2002	80540.9	48858.6	129399.5	62.24%	37.76%
2003	65654.8	74925.7	140580.5	46.70%	53.30%
2004	69305.3	81393.1	150698.4	45.99%	54.01%
2005	74340	87617	161957	45.90%	54.10%
2006	85134	91166	176300	48.29%	51.71%
2007	93340	98218	191558	48.73%	51.27%

Kapasiteye yükleniliyor

Üretim ile kurulu güç arasındaki ilişki incelendiğinde ise, çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. 2002-2007 yılları arasında Türkiye kurulu gücü artışından bağımsız olarak üretimde artış gerçekleştiği ilk saptama olarak belirmektedir. 2002 yılında 31 bin 845.8 MW'lık kurulu güce karşılık 129.4 milyar kilovat saat (kWh) üretim yapılırken, 2007 yılında 40 bin 835.7 MW'lık kurulu güce karşılık 191.6 milyar kWh'lik üretim gerçekleştirilmiştir. Buna göre, 2002 yılında her 100 birimlik kurulu güç karşılığında 406 birim üretim elde edilirken, 2007 yılında 469 birim üretim gerçekleştirilir hale gelinmiştir. Bu durum Türkiye'deki talep artışını karşılayabilmek için kurulu güç artışlarının dışında var olan santralların daha fazla ya da daha verimli çalıştırılmaları anlamına gelmektedir. Son 2 yıl dışında su gelirlerinin iyi bir düzeyde olması da kamuya ait hidrolik santrallarının daha fazla çalıştırılmasına olanak sağlamıştır.

Kamu ve özel ayrımı dikkate alınarak kurulu güç ile üretim karşılaştırması yapıldığında ise kamunun kapasite kullanımının 2004, 2005, 2006 ve 2007 yıllarında aşama aşama artış gösterdiği saptanmaktadır. Kamu santralları 2002 yılında 21 bin 58 MW'lık kurulu güç karşısında 80.5 milyar kWh üretim sağlarken, 2007 yılında 24 bin 16 MW'lık kurulu güç karşısında 93.3 milyar kWh'lik üretim gerçekleştirmiştir. Buna göre 2002'de 100 birim karşısında 382 birim üretim elde eden kamu, 2007 yılına gelindiğinde elde ettiği üretimi 388.6'ya yükseltebilmiştir.

Özel sektör santralları ise 2002 yılında 10 bin 787.5 MW'lık kurulu gücü karşılığında 48.9 milyar kWh üretim sağlarken, 2007 yılında 16 bin 812.2 MWlık kurulu güçle 98.2 milyar kWh üretim gerçekleştirmiştir. Yani 2002'de 100 birim kapasite ile 453 birim üretim elde eden özel sektör santralları 2007 yılında 584 birim üretim elde etmişlerdir. Böylece kamu, kapasitesine göre üretimini yüzde 1.73; özel sektör ise yüzde 28.95 artırmıştır.

İmtiyazlı şirketlerde yüksek kapasite kullanımı

Enerji Bakanlığı bir soru önergesine verdiği yanıtta santral kapasite kullanım oranlarını açıklamıştır. 4628 sayılı Yasa öncesindeki özelleştirme örnekleri olan ve Türkiye elektrik üretiminde önemli bir paya sahip olan imtiyazlı şirketlerin kapasite kullanımlarına bakıldığında, oldukça yüksek, yüzde 100'leri aşan kapasite kullanım oranlarıyla karşılaşılmaktadır. Toplam kurulu güçleri 649.8 MW olan işletme hakkı devredilmiş olan Çayırhan Termik Santralı ve Hazar 1-2 Hidroelektrik Santralı'nın kapasite kullanımının 2004 yılındaki yüzde 90 oranı dışında 2001 yılından itibaren yüzde 100'lerin üzerinde ve yüzde 100 civarında seyrettiği görülmektedir. Toplam 2 bin 393 MW olan kurulu gücünün 1389 MW'ı doğalgaz kaynaklı olan YİD santrallarının kapasite kullanım oranları yalnızca 2002 yılında yüzde 90'a düşmüştür. Bu santralların 2000 yılında yüzde 93.24 olan kapasite kullanım oranı 2001 yılında yüzde 119.27, 2003 yılında yüzde 107.76, 2004 yılında yüzde 106.67, 2005 yılında yüzde 108.46, 2006 yılında yüzde 102.78, 2007 yılında yüzde 99.33 olmuştur.

İthal kömüre dayalı 1210 MW'lık İskenderun ve 4 doğalgaz santralının toplam 5 bin 810 MW'lık kurulu güç oluşturduğu Yİ santrallarında kapasite kullanım oranları da alım garantisi verilen yüzde 85'lik oranın altına yalnızca 2004 yılında (yüzde 75.01) düşmüştür. Bu santralların son 2 yılda gerçekleştirdiği kapasite artışı ise dikkat çekicidir. Yİ santrallarının 2006 yılında kapasite kullanım oranı yüzde 85.53'ten yüzde 88.30'a, 2007 yılında da yüzde 92.38'e ulaşmıştır.

Kamu santralları çalıştırılmadı

Kurulu güç ile üretim arasındaki ilişkinin yıl yıl gelişimi incelendiğinde; YİD santrallarına verilen yüzde 100'lük alım garantisi nedeniyle kamu santrallarının zaten tam kapasite çalıştırılamadığı bu dönem içerisinde yüzde 85 alım garantili Yİ santrallarının devreye alınmasıyla kamunun kurulu gücüne karşılık gerçekleştirdiği üretiminde önemli bir miktar gerileme yaşandığı ortaya çıkmaktadır. Kamu santralları kurulu güce karşılık birim üretim değeri açısından 2002 yılındaki düzeyini ancak 2007 yılında yakalayabilmiştir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı **Hilmi Güler** de CHP Milletvekili **Hüsnü Çöllü**'nün bir soru önergesine verdiği yanıtında, kamu üretiminin 2001, 2002 ve 2003 yıllarındaki azalışını şöyle açıklamaktadır:

"Bu durumun iki nedeni vardır: Birincisi 2001 ekonomik krizi nedeniyle talebin azalması ve takip eden yıllarda beklendiği kadar artmaması; buna karşın daha önceki yıllarda planlanan ve sözleşmeleri yapılmış olan yap-işlet santrallarının devreye girmesi, alım garantileri nedeni ile talebin büyük bölümünün bu santrallardan karşılanmasıdır. İkinci neden, 1990'ların sonundan itibaren talebi karşılamak üzere sürekli çalışmak zorunda olan kamu santrallarının, rehabilitasyon ve büyük bakım ihtiyaçları nedeni ile geçici olarak devre dışı bırakılmalarıdır.

2003 yılından sonra talep artışına paralel olarak kamu santrallarının üretimi artmış olmakla beraber kamunun yeni üretim tesisi yapmaması ve talebi karşılayacak üretim tesislerinin özel sektör tarafından karşılanması nedeni ile kamu üretim payı yüzde olarak azalmıştır."

Karaborsayla gelen üretim artışı

Özel sektör santrallarının, 2002-2007 dönemi bütün olarak değerlendirildiğinde kurulu güce karşılık gerçekleştirebildiği birim üretimde hızlı bir artış kaydettiği ortaya çıkıyor. Yalnızca 2005 yılında küçük bir düşüş yaşadığı, 2006 yılında da sınırlı bir artış sağladığı belirlenmiştir. Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin (DUY) 1 Ağustos 2006'da devreye alınmasından sonra yüksek fiyatlı elektrik satış olanağı bulan özel sektörün kurulu güce göre üretimini yeniden artırdığı ortaya çıkmaktadır. Puant talep artışının 2004-2005-2006 yıllarına göre yüzde 6 ile daha düşük kaldığı 2007 yılında hem kamunun hem özel sektörün kurulu güce göre üretimlerini artırmış olmaları, talebi karşılamadaki sıkıntıya da işaret etmektedir.

TÜİK'in tüketici fiyatları endeksinde dikkate aldığı elektrik fatura artışı yüzde 51.5'e ulaştı. Elektrik üretiminde özel-kamu ayrımına bakıldığında elektrik faturalarının kabarmasının kaynağı da ortaya çıkıyor. 2002 yılında elektrik üretiminin yüzde 37.8'ini sağlayan özel sektörün üretimdeki payı 2003 yılından itibaren yüzde 50'nin üzerinde gerçekleşti.

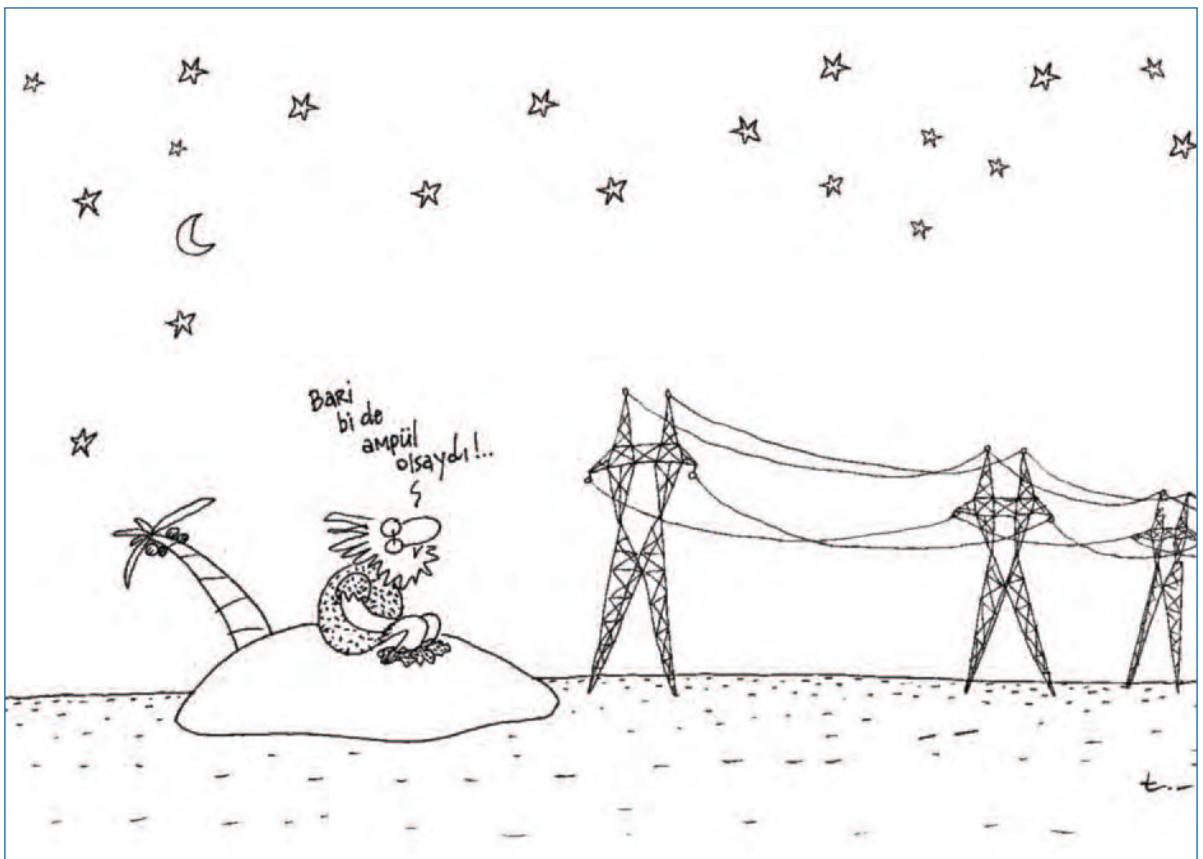

Tayfun Akgül

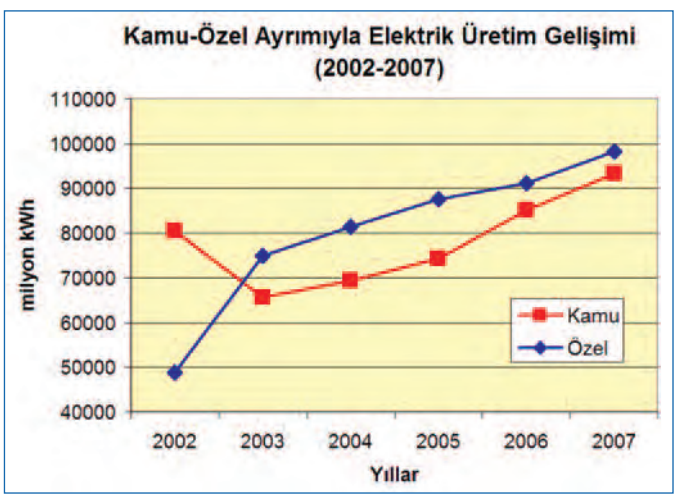

TÜİK hesabıyla elektrik zammı: Yüzde 51.5

Kurulu güç ve üretimde bu gelişmeler yaşanırken, zam baskısı 2008 yılında faturalara yansıtılmaya başlandı. TÜİK'in tüketici fiyatları endeksinde dikkate aldığı elektrik (fatura) fiyatları, Aralık 2007'de 16 Ykr'den Ocak 2008'de 18.76 Ykr'ye çıktı. Temmuz 2008 zammıyla TÜİK'in baz aldığı elektrik fatura fiyatı 22.47 Ykr'ye yükselirken, ağustos ayında fon ve vergi kesintilerinin; dağıtım, iletim ve perakende hizmet bedelleri hariç tutularak çıplak fiyat üzerinden alınmasına yönelik yasal düzenleme nedeniyle Ağustos 2008'de 1 Ykr'ye bile ulaşmayan küçük bir indirim yaşandı. TÜİK Ağustos 2008'de 22.21 Ykr olan elektrik fiyatının Ekim 2008'de yapılan zamla 24.24 Ykr olduğunu gösteriyor. TÜİK'in faturayı baz aldığı verilerine göre enflasyon artış hesabında dikkate alınan birim elektrik fiyatı Aralık 2007'ye göre Ekim 2008 tarihinde yüzde 51.5 zamlandı.

4628 sayılı Yasa sonrasında kurulu güç, üretim ve fiyatlar bazında yaşanan gelişmeler, elektrik alanında Türkiye'nin AKP Hükümeti döneminde ciddi bir darboğaza sürüklendiğini belgelemektedir. Geçmişten miras kalan yapıyla bu zamana kadar idare edebilen sistemin tıkanma nedenlerinin tespit edilerek, yeni bir modele geçiş yapılması zorunlu görünmektedir. Serbest piyasa temsilcilerinin, **"hükümetin zam yapmaması nedeniyle fiyatlarda oluşan baskı sonucunda yatırım yapmadıkları"** görüşlerine rağmen bu sürecin karşılıklı etki içerisinde bir sarmal olarak geliştiği fark edilmelidir. Özel sektörün yatırım yapmaması, kamuya da yatırım yaptırılmaması sonucunda arz açığı oluşacağı ve bu yapı içerisinde faaliyet gösteren özel sektörün daha karlı üretim hedefine ulaşacağı açıktır. Nitekim bu gerçekleşmiştir. Kaldı ki bu sarmal içerisinde özel sektör için **"serbest piyasa"** ısrarı nedeniyle ikinci bir karlı alan doğması da sağlanmaktadır. Bu da kamunun kaynağı yok söylemiyle perçinlenen özel sektörün yatırım yapması için yer tahsisi, vergi teşvikleri ve pek çok garantiye kadar uzanan kamu kaynaklarının belli bir kesim için seferber edildiği özel ihale modelleridir. Bu yapının işleyişe geçmesiyle 4628 sayılı Yasa ile başladığı iddia edilen serbest piyasa dönemi öncesindeki kamu zararına yol açan alım garantili sözleşme modellerinde olduğu gibi yeni kamu zararlarının oluşacağı dikkate alınmalıdır. Özellikle küresel kriz ortamında kredi bulunmasının zorlaşacağı, özel sektör borçlarına devlet garantisi verilmesinin tartışıldığı böylesi bir dönemde özel kesimin bulacağı kredilerin de devletin kendi borçlanması ve kendi kaynaklarıyla finansman sağlamasından çok daha maliyetli olacağı bir gerçektir. ■

Üretim ile kurulu güç arasındaki ilişki incelendiğinde çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. 2002-2007 yılları arasında Türkiye kurulu gücü artışından bağımsız olarak üretimde artış gerçekleştiği ilk saptama olarak belirmektedir. 2002 yılında 31 bin 845.8 MW'lık kurulu güce karşılık 129.4 milyar kWh üretim yapılırken, 2007 yılında 40 bin 835.7 MW'lık kurulu güce karşılık 191.6 milyar kWh'lik üretim gerçekleştirilmiştir.

Serbest piyasada dış bağımlılık arttı

Serbest piyasa döneminde özel sektörün devreye aldığı yatırımların yüzde 85'lik bölümünün doğalgaz ve ithal kömür kaynaklı olduğu, buna karşılık aynı dönemde kamunun devreye aldığı yatırımların ise tamamen hidrolik ve yerli kömüre dayandığı tespit edildi.

Kamunun doğalgaza dayalı santralları, 2002 yılında Türkiye kurulu gücünün yüzde 12.5'ini oluştururken; 2007 yılında bu oran yüzde 9.58'e indi. Özel sektör doğalgaz santrallarının 2002 yılında yüzde 14 olan toplam kurulu güç içindeki payı, yüzde 22'ye yükseldi.

Doğalgaz, ithal kömür, fueloil, motorin, nafta gibi dış kaynaklı sayabileceğimiz elektrik santralları kapsamında 2002 yılında yüzde 62 olan sahiplik oranını 2007'de yüzde 75'e çıkaran özel sektörün hidrolik, rüzgar, linyit ve taşkömürü olmak üzere yerli kaynaklara dayalı santrallar içindeki yüzde 15.3'lük payı ise yüzde 13'e geriledi. Kamunun dış kaynaklı santrallar içinde 2002 yılında yüzde 38 olan payı, 2007 yılında yüzde 25'e düşerken, yerli kaynaklara dayalı santrallar içindeki payı ise yüzde 85'den yüzde 87'ye çıkabilmiştir.

Tüm bu veriler, hem YİD, Yİ gibi modellerin uygulandığı 4628 sayılı Yasa öncesindeki dönem hem de 2002-2007 yılları arasındaki serbest piyasa döneminde yatırımların büyük ölçüde doğalgaz ve ithal kömür olmak üzere Türkiye'nin enerji alanındaki dışa bağımlılığını artırıcı tercihlere yöneldiğini gösteriyor. Bu dönemde planlamanın tamamen kaldırılıp, özel sektörün inisiyatifinde elektrik piyasasının şekillenmesinden çıkan bir diğer temel sonucun dış kaynak bağımlılığının artışı olduğu söylenebilir. Nitekim 2002 yılında kurulu gücünün yüzde 77'si yerli, yüzde 23'ü dış kaynaklara dayalı olan kamunun 2007 yılında bu oranları 80'e 20 düzeyine çektiği; özel sektörün 2002 yılında toplam kurulu gücü içinde yüzde 73 olan dış kaynaklara dayalı santralların payını 2007 yılında yüzde 83'e çıkardığı belirlenmiştir. ■

Elektrik Sektöründe Finansman Açmazı

Serbest piyasa dönemi olarak adlandırılan 2002-Ağustos 2008 dönemleri arasında beklenen yatırımların gerçekleşmemesine paralel olarak elektrik sektörünün kredi kaynaklarından yararlanma miktarının azaldığı belirlendi.

Merkez Bankası'na Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların yaptığı bildirimlere göre tasfiye olacak krediler de dahil olmak üzere, Aralık 2002 itibarıyla bankaların kullandırdığı toplam 56.2 milyon YTL'lik kredinin, 4 milyon YTL ile yüzde 7.14'lük bölümünün elektrik, gaz ve su kaynakları sektörlerine tahsis edildiği görülüyor. Bu tarihten sonra hem kullandığı kredi tutarı hem de sektörel olarak kredilerden aldığı pay azalan elektrik, gaz ve su kaynakları sektörünün Aralık 2005-2006 yıllarında miktarsal olarak kredi kaleminde ciddi artışlar olmakla birlikte genel olarak kredi olanaklarının artması nedeniyle kredi tahsislerinden aldığı payın yine küçük kaldığı gözleniyor. Bu gelişim sonucunda Ağustos 2008 itibarıyla elektrik, gaz ve su kaynakları sektörünün 10 milyon 161 YTL ile toplam 364.4 milyon YTL'ye ulaşan kredi hacminden yüzde 2.8 pay alabildiği belirlendi. Yani elektrik, gaz ve su kaynakları sektörlerinin kredi kullanımı ülkedeki kredi hacmindeki artışa paralellik sağlayamadı. Bu sektörün kredi kullanımının Aralık 2005-Aralık 2006'ya kadar olan 1 yıllık süreçte bir artış eğilimi gösterdiği, ancak 2007 yılından itibaren kredi kullanımında duraklamanın başladığı, Şubat 2008'den itibaren ise küçük bir artış eğilimi ortaya çıkmakla birlikte bu artışın oransal olarak kredi payına yansımadığı saptandı.

Tasfiye olunacak kredilere bakıldığında ise, elektrik, gaz ve su kaynakları sektörlerine kullandırılan kredilerde 2006 yılında batıkların arttığı, 2007 yılında ve 2008 yılında ise belli bir düzeyin korunmaya başlandığı, ancak Mayıs 2008'den itibaren yeniden tasfiye olunacak krediler kaleminde bir artış eğiliminin ortaya çıkmaya başladığı belirtilebilir. Tasfiye olunacak kredi miktarı Ağustos 2008'e gelindiğinde 10 bin 211 YTL'ye ulaştı.

Merkez Bankası'nın yurtdışından sektörel bazda sağlanan uzun vadeli kredilere ilişkin verilerine bakıldığında ise, Ağustos 2008 itibarıyla toplam 140.4 milyar dolarlık özel sektör borcunun 6.7 milyar dolar ile yüzde 4.8'inin elektrik, gaz, buhar, sıcak su üretim ve dağıtımı sektörüne ait olduğu görülüyor. Bu dış borcun 858 milyon dolarlık bölümünün 12 aya kadar, 1.3 milyar dolarlık bölümünün 2 yıla kadar geri ödenmesi gerekiyor. ■